

Казміренко Людмила Іванівна,
*професор кафедри юридичної
психології Національної академії
внутрішніх справ, кандидат
психологічних наук, професор*

ЕТАПИ РОЗВИТКУ ПОЛІГРАФНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Проблема виявлення неправди у взаємодії людей існує від початку такої взаємодії; потреба у виявленні неправди в процесі судочинства має не таку давню історію, оскільки вона виникла з появою самого судочинства.

Серед найперших способів виявлення нещирості за фізіологічними даними слід відзначити контроль слиновиділення (Стародавній Китай, середньовічні Англія та Іспанія), контроль тремору рук (Африка), контроль мімічних проявів (Спарта та Давній Рим), мануальний контроль пульсу (Давня Персія та Давня Греція) та ін.

У 1895 р. італійський кримінолог Ч. Ломброзо вперше використав технічні засоби для виявлення фізіологічних ознак брехні, зокрема, за допомогою сконструйованих ним плетизмографу, сфігмографу та гідросфігмографу. Перший прилад, який фактично міг називатися поліграфом, було створено у 1892 р. англійським кардіологом Дж. Мак-Кензі для одночасного реєстрування змін артеріального та венозного

тиску. Він же увів у науковий лексикон термін «поліграф», описавши свій винахід у статті «The ink polygraph» (1908 р.).

Хронометрування реакцій опитуваних осіб під час проведення асоціативного експерименту, здійснено О. Р. Лурією в 1923-1927 рр., вважається першою в СРСР спробою інструментальної оцінки психологічного стресу. У процесі зазначеного дослідження науковцем було зафіксовано зростання часу реакції на запитання, пов'язані зі складом злочину, що давало змогу дійти висновку про обізнаність опитуваної особи з його деталями. Асоціативний експеримент став наступним кроком упровадження в практику виявлення неправди контролю шкірно-гальванічної реакції.

Ідея С. Верагута про застосування гальванометра при проведенні асоціативного експерименту була підтримана швейцарським психіатром К. Юнгом та американським психологом Г. Мюнстенбергом, причому останній висловився за застосування гальванометра в поєднанні з асоціативним експериментом під час розслідування злочинів.

Учень Г. Мюнстенберга американський психолог У. М. Марстон у 1913 р. у психологічній лабораторії Гарвардського університету розпочав дослідження у сфері детекції брехні, застосовуючи сфігмоманометр (технічний засіб для вимірювання кров'яного тиску) для виявлення неправди за змінами артеріального тиску. Він же започаткував введення до опитувальника контрольних (hot question) та емоційно нейтральних для опитуваної особи запитань. У 1924 р. результати проведеного У. М. Марстоном опитування підозрюваних у вчиненні злочину було вперше прийнято як докази (Індіана, США).

Автором першого серійного поліграфа був Л. Кілер, який у 1928 р. запатентував розроблений ним технічний засіб під назвою «поліграф», а мінімальні технічні вимоги до цього технічного засобу, встановлені дослідником, зокрема наявність каналів реєстрації верхнього та нижнього дихання, електричної провідності шкіри, артеріального тиску та пульсу, збереглися дотепер. Першим поліграфологом на державній службі став Е. П. Коффі, який започаткував федеральну програму з питань дослідження можливостей застосування поліграфа органами державної влади.

Таким чином, час із 80-х рр. XIX ст. до 30-х рр. XX ст. є періодом створення поліграфа та перших кроків щодо нормативно-правового регулювання його застосування, зокрема на рівні судових прецедентів. Запровадження інструментальної реєстрації змін фізіологічних показників опитуваної особи дозволило надати об'єктивної форми суб'єктивному сприйняттю змін фізіологічних показників, яке має місце в побутовому спілкуванні людей.

Подальший розвиток застосування поліграфа як технічного засобу відбувався в напрямі підвищення точності реєстрації фізіологічних показників та розроблення нових методів тестування. У 1968 р. на V щорічному семінарі в Кілерівському інституті поліграфа У. Дж. Янкі вніс пропозицію щодо комп'ютеризації поліграфів, а в 1974 р. зазначена ідея вже була реалізована в електронних поліграфах серії Роіу8сгіЬе компанії БіюШ^.

Серед країн, правоохоронні органи яких першими після США почали застосовувати поліграф, - Китай (1943 р.), Індія (1948 р.), Японія (1951 р.), Канада (50-ті рр. XX ст.), Ізраїль та Хорватія (1959 р.), Південна Корея (1960р.), Польща (60-ті рр. XX ст.), Румунія (1974 р.), Сербія (1977 р.), Угорщина та Південно-Африканська Республіка (1978 р.), Чеська Республіка (1981 р.). Сьогодні поліграф застосовують правоохоронні органи близько 70 країн світу.

Таким чином, третій етап становлення та розвитку застосування поліграфа - з кінця 30-х рр. XX ст. донині - характеризується вдосконаленням поліграфа як технічного засобу, розвитком існуючих та розробленням нових методик проведення поліграфного опитування, розповсюдженням застосування поліграфа в світі.

Утім, слід відзначити, що в наукових юридичних колах України негативне ставлення до застосування поліграфа зберігається навіть, після запровадження застосування цього технічного засобу в діяльність правоохоронних органів.